

В. В. Шилюк
*Житомирський державний університет
імені Івана Франка*
*Науковий керівник: канд. філол. наук,
доцент В. В. Жуковська*

Дистинктивні ознаки академічного дискурсу: жанри та лінгвістичні особливості

До актуальних проблем сучасної лінгвістики належить вивчення різних типів дискурсу. Проблеми дискурсу та його численних жанрів постійно перебувають у полі уваги багатьох мовознавців – як вітчизняних, так і зарубіжних: Е. Бенвеніст (1974), В. Кох (1978), М. Бахтін (1979), В. Борботько (1981), Т. ван Дейк (1989), Н. Арутюнова (1990), О. Падучева (1996), І. Штерн (1998), Г. Почепцов (1999), В. Карасик (2000), 2002 «Языковой круг: личность, концепты, дискурс», А. Белова (2002), О. Ільченко (2002), С. Коновець (2002), Т. Радзієвська (2003), К. Серажим (2003), В. Різун (2008), О. Селіванова (2008) та ін. Але, попри значну кількість досліджень, присвячених різним типам дискурсу, академічний дискурс є ще не достатньо вивченим. Метою нашої статті є систематизація дистинктивних ознак академічного дискурсу.

Як впорядкована системна одиниця поняття дискурс було введено в лінгвістику у 50-х роках ХХ століття Е. Бенвеністом [1: 22], який під час розробки теорії висловлювання послідовно застосовував традиційний для французької лінгвістики термін "discours" у новому значенні – як характеристику мови.

Дискурс є вербалізованою діяльністю людини, здійснюваною в різних соціокультурних контекстах. У межах соціолінгвістичного підходу дискурс трактується як «спілкування людей, що розглядається з позицій їх приналежності до тієї чи іншої соціальної групи або стосовно тієї або іншої типічної мовноповедінкової ситуації» [3: 193]. Існуючі істотні здобутки у моделюванні соціально орієнтованих просторів створюють підґрунтя для вивчення сутності фахового спілкування та його специфічних відносин з

іншими сферами людської діяльності в аспекті діяльнісного та комунікативно-когнітивного підходів [5: 154]. Але на сьогодні існує брак цілісного бачення теорії інституційного комунікативного простору на матеріалі професійно спрямованого мововжитку, різновидом якого є академічний дискурс.

Слід відзначити, що статус академічного дискурсу у типології дискурсів сучасної англійської мови ще не є однозначно визначеним. Академічний дискурс має деякі спільні риси з науковим дискурсом. В науковому та академічному дискурсах ми можемо побачити спільні риси, такі як тема, інформація, але ці дискурси не є тотожними, цілі, учасники, завдання, місце цих дискурсів різні, що виділяє академічний дискурс як окремий самостійний вид дискурсу [6: 97]. Отже, за загальною згодою більшості вітчизняних і зарубіжних лінгвістів (Н. Арутюнова, А. Белова, О. Ільченко, В. Карасик, В. Чернявська, А. Михальська та ін.), існує два різних види дискурсу – науковий дискурс та академічний дискурс. Водночас дехто з науковців (А. Литвинов, Л. Куликова, С. Шепітько) не проводять чіткого розмежування між цими двома типами дискурсу. Натомість російський лінгвіст В. Карасик, рішуче розмежовує обидва дискурси [3: 56]. Розглянемо дистинктивні ознаки академічного дискурсу.

До жанрово-стилістичних особливостей академічного дискурсу належать розгорнутість та згорнутість тексту. Учасники спілкування володіють узагальненими сценаріями мовленнєвих жанрів і можуть розгортати діалог в рамках того чи іншого жанру у відповідності до умов спілкування. За цими критеріями можливо виділити такі мовленнєві жанри академічного дискурсу: лекція, дискусія, семінар, колоквіум, інтерв'ю, порада, консультація, індивідуальне заняття викладача зі студентом, презентація, лабораторне заняття [7: 229].

Серед *целей* академічного дискурсу виділяться такі: визначити проблемну ситуацію і виділити предмет вивчення, що реалізується в таких мовленнєвих жанрах як лекція, дискусія; проаналізувати історію питання, що

розглядається (лекція); доповіді результати самостійного навчання (колоквіум, семінар); дати оцінку проведеному дослідженню (лабораторне заняття); доповіді про отримані результати (захист дисертації) [6: 98]. В. Карасик відзначає, що *типовими учасниками* академічного дискурсу є вчитель та учень. Виділяється також спілкування викладачів та студентів між собою, спілкування може проходити лише між викладачами або між студентами без участі викладача. *Метою* академічного дискурсу виступає соціалізація нового члена суспільства [3: 209]. *Цінністю* академічного дискурсу є знання, як цінність агента (викладача) академічного дискурсу та як цінність клієнта (студента) академічного дискурсу. Навчання теж можна розглядати як цінність академічного дискурсу: навчання як діяльність студента та викладача [2: 136-137].

У залежності від кількості учасників спілкування академічний дискурс може бути монологічним та діалогічним. Академічний дискурс носить здебільшого діалогічний характер. Так, навіть великі та малі лекції не є формою суто монологічного мовлення, оскільки несуть в собі риси діалогу. Л. Куликова під «академічним дискурсом» розуміє «нормативно організовану мовленнєву взаємодію», що володіє як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними планами та використовує певну систему професійно-орієнтованих знаків, де беруться до уваги статусно-рольові характеристики основних учасників спілкування (учених як дослідників і/ або викладачів, а також студентів у сфері університетського спілкування). Ця взаємодія тлумачиться як культурно маркована система комунікації [4: 251]. Таким чином, висловлення учасників академічного дискурсу зумовлені насамперед статусною, представницькою функцією комуніканта, тому цей тип дискурсу є інституційним за наявності специфічних обставин спілкування, що проходить в межах університетських занять, так як *хронотопом* академічного дискурсу є університет, а саме аудиторії, лабораторії, кабінети вузів.

Вслід за Н. Сушковою, під академічним дискурсом ми розуміємо складне утворення, певний соціокультурний тип мовленнєвої взаємодії, при якому

проходить живе спілкування в рамках вищого навчального закладу між учасниками, які мають певні соціальні ролі (лектор, викладач, студент), та метою якого є передати інформацію, знання, необхідні для отримання вищої освіти [6: 97].

Отже, головними ознаками академічного дискурсу є інституційність, розгорнутість та згорнутість тексту, діалогічність, культурна маркованість в системі комунікації. Метою академічного дискурсу є соціалізація нового члена суспільства, а жанрами академічного дискурсу виступають лекція, дискусія, семінар, колоквиум, інтерв'ю, порада, консультація, індивідуальне заняття викладача зі студентом, презентація, лабораторне заняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М.: Прогресс, 1974. – 424 с.
2. Зубкова Я. В. Ценности академического дискурса / Я. В. Зубкова // Язык, коммуникация и социальная среда. – 2009. – № 7. – С. 135-141.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград: Преремена, 2002. – 477 с.
4. Куликова, Л. В. Коммуникативный стиль в межкультурной парадигме / Л.В.Куликова.– Красноярск: Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева, 2006. – 392 с.
5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
6. Сушкова Н. Усний англомовний академічний дискурс: структура, семантика та прагматика / Н. Сушкова // HUMANITIES & SOCIAL SCIENCES. – 2009. – С. 97-98.
7. Lindberg В. The Academic Lecture. A Genre In Between. – Режим доступу: <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/LIRJ/article/view/1014/885>